

(Oponentský posudek)

Předmětem práce je zkoumání „přirozeného světa“ z hlediska krize. Toto zkoumání je autorkou charakterizováno jako fenomenologické a interdisciplinární. Cílem je tuto krizi charakterizovat v jednotlivých oblastech, propojit a konfrontovat dílčí výsledky zkoumání a posléze naznačit možná východiska z daného krizového stavu. Tento přístup je stejně tak záslužný, jako náročný po stránce obsahové i metodologické. Vyžaduje zasvěcené sondy do nejrůznějších duchovnědných disciplin a současně udržení jednotného a jednotícího proudu výkladu. Čtenář by měl být postupně analyticky veden k syntetickému vyústění, obsahujícímu pozitivní návrhy, teoreticky i prakticky závazné, či alespoň zásadním způsobem regulující. Přitom je nutno respektovat princip otevřenosti tázání, problémy exponující, ale přitom umožňující jejich samostatnější domýšlení.

Vyjádríme se stručně, a v souladu s posláním oponentního posudku k tomu, jak se tyto úkoly podařilo realizovat. Vzhledem k množství pojednávaných temat, ale zejména proto, že se chceme vyjádřit k aktuálnímu vyznění práce, zvolíme jen některé uzlové body.

Autorka úvodem analyzuje pojem krize. V „ontologickém“ ohledu je pro ni krize tím, co k člověku bytostně patří – co je jistou výsadou lidství. V ohledu „etickém“ je krize zdrojem nežádoucích až nebezpečných skutečností – zaostávání lidské svobody a zodpovědnosti v proudu prudkého rozvoje techniky. Takto se zdá být jasné, co autorka rozumí zdrojem krize: je to nahrazování přirozeného světa světem vědeckým. . . . Na celém konceptu je nutno vyzvednout, že krize je v práci důsledně pojímána jako dynamická mezifáze, konec i začátek, výzva ke změně. Otázka ovšem může znít, zda „klasické“ husserlovské pojetí krize (resp. jejího zdroje) dostává k výkladu dnešní, až téměř překerní mravní a společenské situace. Víme vůbec, co se vlastně dnes se společností děje? Nebyl také tradiční „vědecký svět“ skrytě paralyzován kvazisvětlem manipulací, krutosti a podvodné vychytralosti? Co je tedy dnes vlastně „Krizí“? A co k tomu může říci filosofie, nota bene fenomenologická!? Chceme tím vyjádřit jednoduchý dojem: pro celou předloženou práci je příznačné, že se pohybuje hluboko v dějinách západního ducha, vedeného ještě vysokými ambicemi a důvěřujícího ve vědění, rozum. . . . moudrost. A nutno korektně dodat, že tak činí zasvěceně, poučeně, s pečlivostí i s nesporným osobním vztahem k tématu, (ačkoliv v historicko-filosofických detailech lze i něco vytknout). Husserlovsko-heideggerovské koncepty byly komentovány již mnohokrát. Nyní by možná mělo jít o to, pokusit se užít fenomenologicko-fundamentálněontologické metody na „fenomény“, svrchovaně aktuální, na nihilisticko-agresivní znaky doby v jejich hlavních podobách.

Vedeni tímto základním postulátem, nahlížíme v jistém smyslu ambivalentně i na další autorčiny analýzy: přirozený svět, komparace přirozeného a vědeckého světa, mýtus, čtveřina, Husserlova, Heideggerova a Patočkova koncepce přirozeného světa. Jsou pečlivě a s vědeckou akribií zpracovány a obsahově funkčně včleněny do analýz fenoménu krize. Samotné tyto koncepce již patří – tak řečeno – k tradičnímu arzenálu evropské i české humanitní vzdělanosti a přes věky vypovídají o člověku jako takovém. Co v nich však může být inspirativní dnes? V případě Edmunda Husserla se nedomnívám, že to je koncept přirozeného světa jako netematizovatelného celku, nýbrž korelace noesis-noema s důrazem na NOESIS. Fenomenologie byla přece původně zamýšlena jako výzkum vědomí. Z tohoto

hlediska je problém krize problémem KRIZE VĚDOMÍ. „Přirozený svět“ se postupně-ač vlastně nevíme kdy a proč – manipulovatelným světem manipulujícího vědomí. Tak dnes většina západního lidstva prostě reálně žije a svět jako nejširší horizont je zapomenut, resp. shledán jako „nekladoucí účinný odpor“. Možná, že právě zde by měla nasadit k výkonu „nová fenomenologie“ a tu „starou“ si ponechat jako metodologický návod. Jinak je tomu v případě Martina Heideggera: pořád je aktuální idea „autentické existence“, ale i ta je konfrontována s novými „výzvami“. Např. ono legendární „MAN“ je přetlačováno novým „IN“, „BÝT IN...“. Zůstává ale přitom, domnívám se, platná koncepce GESTELL. Ovšem i zde „soustrojí“ se stává povýtce soustrojím lidského vědomí, pouze sofistikovaně využívajícím možností moderní techniky. V případě Jana Patočky se mi zdá, že jeho teorie tří pohybů je hluboce vsazená do do dávných forem antické moudrosti s případnými -spekulativně vyloženými -křesťanskými schémata. To vše provázáno skrytou novoromantickou notou. Zmínil-li jsem se o pocitu ambivalence z autorčinných výkladů, pak to zde znamená ve stručnosti toto: popis koncepcí zmíněných myslitelů je vědecky legitimní, ambice spojit jejich závěry s pojmem krize dnešního lidství však nenaplněná.

Osmá kapitola disertace jedná o „hlavních pilířích přirozeného světa“. Jsou to: každodennost, intersubjektivita, jazyk, domov, celek a svoboda. Tuto pasáž považuji za zdařilou ovšem zase spolu s poznámkou, že i zde věc ústí v „poetickou“ výzvu k „vykročení ze zabydlenosti v tady a teď“, o výzvu ke svobodě, k „ex-sistování“. Kdyby byly filosofické texty psány a určeny jen pro filosofy, nebylo by co dodat. Jak se však alespoň přiblížit tomu, aby je chápali jako regulativy i „běžní“ lidé, kteří nejen ani neví, co se rozumí „ex-sistencí“ ale kteří v „ex-sistenci“ nevidí nic přitažlivého!? Zde se obávám, že „vzájemná souhra dimenzí“, kterou autorka postuluje je jen obecné heslo.

Moje závěrečná poznámka se týká Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše G. Masaryka. Nemám zásadnější výhrady proti interpretaci, podle které byli „syceni i transcendentní silou svého svobodného vědomí“. Mám výhrady proti „fenomenologickému“ boji a „žití v krizi a krizí“. Pojem krize, který je zde užit, pořád přece jen vychází ze základních autorčinných premis – totiž z pojetí krize v Husserlově smyslu a je proto principiálně nesen intencí karteziánského subjektivismu, tedy specifického typu novověké racionality. Jan Hus byl hluboce věřící člověk a jeho zápas s institucionalizovanou církví je boj svědomitého a sociálně citlivého člověka o spásu duše a o náboženství podle Evangelia. Komenský si kritikou dobové společnosti připravuje půdu pro velkou instalaci projektů univerzálního a všeobecně závazného vědění lullovského typu. A konečně Masaryk je hluboce zasazen do XIX. století s jeho vírou ve vědu, pokrok a člověka. Ani v jenom z těchto případů proto nejde o střet „žitého světa“ se „světem techniky“, naopak: možná spíše o nezlomnou víru v jejich možnou harmonii. (U Husa o harmonii Lidství a Božství). Osobní angažmá k tomu ve všech případech ovšem bytostně patří, nemá však obsahově-teoretickou relevanci a autorčiny závěry jsou tím do značné míry ahistorické.

Závěr:

Tento posudek bylo možno koncipovat mnohem „úsporněji“ a „techničtěji“, resp. „tradičněji“. Autorka však na své disertaci – jsem přesvědčen – pracovala se zvláštním zaujetím a nasazením. Zaslouží si proto – nehledě na možná rizika – dostat k dispozici několik námětů, byť mnohdy polemických, s nimiž se může konfrontovat a snad je i zohlednit v další práci. Abych ale učinil zadost povinnosti oponenta konstatuji, že práci považuji za disertabilní a doporučuji ji přijmout a udělit na jejím základě příslušnou akademickou hodnost. Současně očekávám reakci autorky na věcné náměty.

